

ASKELMERKKEJÄ SOSIAALISESTI KESTÄVÄÄN HYVINVOINTIIN

Projektitutkija Niina Rantamäki,
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius / Jyväskylän yliopisto
18.11.2020 Sosiaalisesti kestävä Kainuu -webinaari

Oma orientaatio

- Esityksessäni lähestyn sosiaalisesti kestää hyvinvointia ensisijaisesti maaseudun paikallisyhteisöjen näkökulmasta
- Tässä keskeistä: paikallisuus, yhteisöllisyys ja osallisuus

”Ihmiset ja heidän tarpeensa ovat maaseuduilla ja kaupungeissa enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Sen sijaan taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset instituutiota ja olosuhteet poikkeavat toisistaan.” (Gingsberg 2000)

Kestävä kehitys

”Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.” (Yhteinen tulevaisuutemme 1988)

- Yhdistää kaksi sekä teoreettisesti että käytännöllisesti haastavaa näkökulmaa: ympäristönsuojelun ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden
- Lähtökohdiltaan ihmiskeskeinen tavoite, jonka keskiössä ovat inhimilliset tarpeet ja niiden tyydytys
 - Inhimillisen elämän aineellinen perusta
 - Elämän mielekkyys
- Korostaa sosiaalisen kestävyuden keskeistä asemaa osana kestävä kehityksen kokonaisuutta

Sosiaalisen kestävyuden määritelmiä

- Kestävän kehityksen käsitteistä epämääräisin ja vaikeimmin mitattava
- Globaali konteksti: viittaa useimmiten kehitys- ja teollisuusmaiden välillä olevaan kuluun sekä koko maapallon kattavaan tasa-arvoisuuteen (Niemenmaa 1999, 11–12)
- Länsimaisten hyvinvointivaltioiden konteksti: korostaa yhdenvertaisuuden ja demokratian arvoja sekä kaikkien kansalais- ja TSS-oikeuksien kunnioitusta (Sachs 1999)
 - STM 2011: ”Sosiaalisesti kestävä yhteiskunta kohtelee kaikkia jäseniä reilusti, vahvistaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, tukee terveyttä ja toimintakykyä ja antaa tarvittavan turvan ja palvelut”
- Kytkeytyy vahvasti taloudelliseen kehitykseen: talous on välttämätön, mutta ei riittävä ehto sosiaalisesti oikeudenmukaiselle kehitykselle
- ”Social sustainability occurs when the formal and informal processes; systems; structures; and relationships actively support the capacity of current and future generations to create healthy and livable communities.” (WACOSS, Western Australia Council of Social Services)

Sosiaalinen kestävyys asuinympäristön kontekstissa

(vrt. Dempsey ym. 2010)

- 1) Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja kohtuus -> Asuinalueiden toimivuus ja viihtyvyys
 - palvelujen saatavuus, tasa-arvoiset toimintamahdollisuudet, virkkeellisyys, ympäristön siisteys ja esteettisyys
- 2) Yhteisöllinen kestävyys -> Sosiaalisen elämän kollektiivinen puoli
 - sosiaaliset verkostot, osallisuus, yhteenkuuluvuus, yhteisöllinen toiminta, yhteisöllinen pysyvyys ja jatkuvuus, turvallisuus

”Sosiaalisen kestävyuden osatekijät ovat tavoiteltavia ennen kaikkea siksi, että ne ovat pitkälti perusarvoja itsessään. Lisäksi niillä on myönteinen vaikutus yhteiskunnan muille osaluueille.” (Alila ym. 2011)

Sosiaalinen
kestävyys

Sosiaalinen
kestävyys

Sosiaalinen kestävyys suomalaisen hyvinvointivaltion kontekstissa

- Sosiaalinen kestävyys on pohjoismaiselle hyvinvointimallille rakentuvan suomalaisen hyvinvointivaltion peruselementtejä
 - 1970–1980 -luvulle sijoittunut hyvinvointivaltion laajentumiskausi korosti paitsi yksilöiden sosiaalisia oikeuksia myös alueellista yhdenvertaisuutta
 - 1990-luvulla hyvinvointivaltion kasvukauden päättyessä sosiaaliset oikeudet korvautuivat pyrkimyksillä kontrolloida ja rajoittaa menoja sekä vahvistaa kansallista kilpailukykyä
- Jälkiekspansiivisen hyvinvointivaltion toimintaa ohjaavat uudenlaiset hallinnan mekanismit ja mentaaliset mallit sekä niitä kuvaavat uudet käsitteet ja iskusanat – osin jopa toisenlaiset ihmiskuvat (Julkunen 2001)

Sosiaalinen kestävyys ja maaseutu muuttuvassa hyvinvointivaltiossa

Sosiaalista kestävyttä organisoivat ulottuvuudet (Murphy 2012)	Hyvinvointivaltion muutos maaseutujen näkökulmasta
<u>Kohtuullisuus/reiluus</u> : hyvinvointia tuottavien hyödykkeiden ja elämänmahdollisuuksien oikeudenmukainen jakautuminen	Maaseudun arjessa hyvinvointivaltion uudistuspyrkimykset näyttäytyvät palvelujen etääntymisenä tai vähintäänkin sen uhkana
<u>Osallisuus</u> : mahdollisuus osallistua päätöksentekoprosesseihin	Ihmisten hyvinvointiin keskeisesti vaikuttavia asioita ratkotaan yhä useammin etäällä siitä arjesta, jota maaseudun asukkaat elävät
<u>Sosiaalinen koheesio</u> : onnellisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä luottamuksen lisääntyminen	Palvelujärjestelmä ei enää kykene kaikilta osin vastaamaan maaseudun asukkaiden tarpeisiin Maaseudun asukkaiden luottamus sosiaalipalvelujärjestelmän kykyyn lisätä yhteiskunnallista tasavertaisuutta on 2000-luvulla ollut jatkuvassa laskussa
<u>Kestävyystietoisuus</u> : yleistä tietoisuutta tekijöistä ja toimista, joiden kautta voidaan edistää vaihtoehtoisia ja kestävämpiä kulutustottumuksia	Vastauksena sekä vaihtoehtona vallitsevalle kehitykselle on maaseudulla syntynyt erilaisia innovatiivisia tapoja vahvistaa paikallisten asukkaiden hyvinvointia ja tuottaa heidän tarvitsemiaan palveluja

**Millaisia näköaloja maaseudulla
kehitettyt paikalliset
hyvinvointiratkaisut avaavat
kohden sosiaalisesti kestäväää
hyvinvointia?**

1. Sosiaalista kestävyyttä edistävä hyvinvointitieto

- Samankaltaisten ihmisryhmien hyvinvointi voi erilaisissa elinympäristöissä poiketa toisistaan merkittävästi ja rakentua hyvin erilaisten tekijöiden varaan (Karvonen & Rintala 2007)
- Hyvinvointitietoa ei tule tuottaa pelkästään palvelujärjestelmän sisällä vaan myös sen ulkopuolella ja yhteistyössä paikallisyhteisöjen kanssa esim. kumppanuuspöydät, kyläraatingit ja aluebudjetit
 - Tarjoaa kokonaisvaltaisen näkökulman ihmisten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä
 - Tiedonhankintaprosessi itsessään vahvistaa sosiaaliseen kestävyteen olennaisena osana kuuluvia osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia
- ✓ Kriittisiä tekijöitä:
 - Paikallistuntemukseen perustuva kokemuksellinen tieto (voi) haastaa sekä ammatillisen tiedon että vakiintuneet palvelurakenteet ja toimintakäytännöt – onko tälle tilaa?
 - Mikä on se intressi, joka saa kansalaiset luovuttamaan omaa tietotaitoaan järjestelmän käyttöön?

Maaseutokuva vs. maaseutumielikuva

- Tilastojen kautta rakentuva kuva Kainuun hyvinvoinnista (Koskinen 2019; Tuikka & Okulov 2021):
 - Kainuulaisten elämää kuormittavat pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyys, mielenterveysongelmat, päihteiden liikakäyttö, perheiden ongelmat ja yksinäisyys. Syytä näihin ovat mm. matala koulutustaso, heikko taloudellinen toimeentulo, ongelmien ylisukupolvisuus ja sosiaalinen syrjäytyminen.
 - Kainuu on muuttotappiollinen alue ja työttömyyden yksi taustasy syy on alhainen koulutustaso, joka ei vastaa alueella tarjolla olevien työpaikkojen vaatimuksia.
 - Tuen tarpeessa olevat kansalaiset asuvat laajalla alueella ja välimatkat ovat pitkiä. Asukkailla on vaikeuksia käyttää palveluja huonojen kulkuyhteyksien vuoksi.
- MUTTA:
 - Maaseudulla elämän puitetekijöihin liittyviä haasteita tasapainottavat pitkälti sisältö- ja merkitystekijöihin liittyvät vahvuudet: luonnosta nauttiminen, stressitön arkielämä, väljyys sekä mahdollisuudet toteuttaa itseään, osaamistaan, taitojaan ja tehdä mielekästä työtä (Kuhmonen 2014)
 - Maaseudulla asunnot ja ylipäättään asuminen ovat kaupunkeja edullisempaa. Luonnossa saatavilla olevat resurssit ja niiden hyödyntäminen – marjastus, sienestys, kalastus ja metsästys – tarjoavat mahdollisuuksia ravinnon ja lisätulojen hankkimiseen sekä kestäväksi miellettyyn elämäntapaan (esim. Kuhmonen 2014, Pehkonen 2001):
 - Maaseudulle luonteenomaista on yhteisöllinen toiminta, jota voidaan luonnehtia eräänlaiseksi kulttuurihistoriallisesti kehittyväksi luovuuden muodoksi, joka aktivoituu aina tietystä ajasta ja paikasta ilmentyvien tehtävien ja ongelmien ratkaisemiseksi. (Hyyryläinen 1994)

2. Sosiaalista kestävyyttä tukeva tapa tuottaa palveluja

- Kuinka vastata hyvinvointitarpeisiin siten, että se:
 - mahdollistaa tarpeiden laaja-alaisen tyydyttämisen vahingoittamatta ekologisen systeemin toimintaa nyt tai tulevaisuudessa
 - tukee yhteiskunnallista demokratiaa ja osallisuutta sekä vahvistaa yhteiskuntien ja yhteisöjen toimintaa
- Hyvinvointipalveluja ei tule tarkastella pelkästään tarpeisiin vastaavina palveluksina vaan myös siitä näkökulmasta, millaista kansalaisuutta ja yhteiskuntaa ne rakentavat (Evers 2009, 2010)
- Yhteisölähtöiselle palvelutuotannolle on luonteenomaista:
 - Osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet palvelutuotannon eri vaiheissa ja tasoilla
 - Paikallisesti tunnistetut palvelutarpeet ja tulevaisuuteen suuntautuminen; ketteryys
 - Lähellä käyttäjiä tuotetut palvelut, jotka ovat luonteva osa heidän elinympäristöä
 - Monialaisuus ja –toimijaisuus: sektori- ja palvelurajat ylittävä yhteistyö
 - Käytettävissä olevien resurssien monipuolinen hyödyntäminen ml. osaaminen ja voimavarat (+jatkuva kamppailu niukkojen resurssien riittävydestä); innovatiivisuus
- ✓ Yhteisölähtöisesti kehitetyt palvelumallit edustavat kokonaisvaltaista näkökulmaa, joka istuu jokseenkin huonosti tehokkaiden prosessien nimeen vannovan palvelujärjestelmän logiikkaan -> prosessien miettiminen asiakkaan arkitodellisuudesta käsin?

Yhteisölähtöinen toiminta hyvinvoinnin tuottajana ja turvaajana

- *”Kainuulaiset matalan kynnyksen olohuoneet toimivat lähellä kuntalaisia. Niiden tarkoituksena on tarjota kävijöille mahdollisuus toisten ihmisten tapaamiseen, antaa kävijöille tukea ja kannustusta sekä ehkäistä paikallisia ongelmia. Kohtaamispaikat ovat järjestöjen ja yhdistysten ylläpitämiä tai julkisen sektorin organisoimia.” (Tuikka & Okulov 2021)*
- *”Ullavan palveluosuuskunnan keskeisimmäksi tehtäväksi määriteltiin kauppapalvelujen tuominen kylällä. Pyrkimyksenä oli näin turvata muiden lähipalvelujen – kuten pankki, terveystasema ja koulu – säilyminen sekä varmistaa, että Ullava on houkuttelevana asuinpaikkavaihtoehto myös tulevaisuudessa. (Rantamäki & Kattilakoski 2017)*
- *”Sievissä yksittäisen kuntalaisen esiintuoma huoli lapsiperheiden arjen haasteista ja näihin liittyvistä avuntarpeista toimi alkusysäyksenä lapsiperheille vertaistukea sekä ´vanhan ajan kotipalvelua´ tarjoavan perhepalvelukeskuksen toiminnan käynnistämiseksi.” (Kattilakoski & Rantamäki 2016)*
- *”Kyläpalvelupäivät tarjoavat Ilomantsin syrjäkylien asukkaille niin julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorin jalkautuvia lähipalveluja. Vuonna 2013 käynnistynyt toiminta on tuonut kylille yli 30 säännöllisesti vierailevaa palveluntarjoajaa.” (Kattilakoski & Rantamäki 2016)*

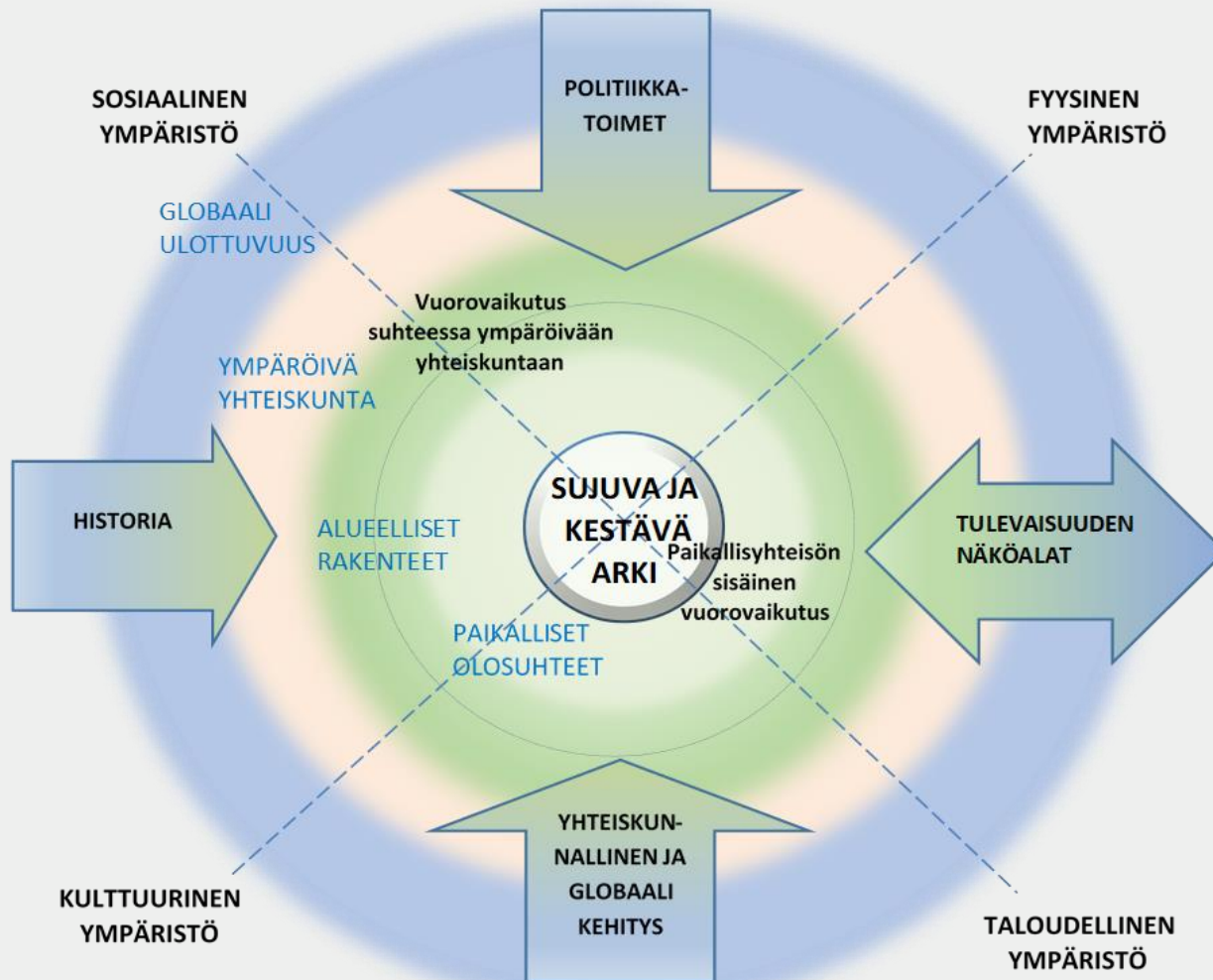

3. Sosiaalista kestävyttä rakentava hyvinvointipolitiikka

- Sosiaalisesti kestävä hyvinvointipolitiikka ei lähtökohtaisesti aseta joitakin alueita haavoittuvaan asemaan, vaan perustuu aluesensitiivisille ratkaisuille, jotka erityisesti ottavat huomioon haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen selviytymismahdollisuudet
 - ”Alueneutraalin trimmaamisen” vaara on, että herkkyyden puuttuminen alueiden erilaisille luonteille lisää turvattomuutta ja arjen ongelmia rapauttaen yhteiskunnallista tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta” (Katajamäki 2009)
- Poliittikkatoimien toivottujen ja/tai ei-toivottujen seurauksien arviointi edellyttää sektoroituneen tarkastelun rinnalle paikkaperustaista tarkastelunäkökulmaa (Barca, McCann & Rodriguez-Pose 2012)
- ✓ Sote-palvelujen eriytyminen muusta kunnallisesta palvelutuotannosta asettaa tälle omat haasteensa, jotka on pyrittävä tunnistamaan ja ylittämään

3. Kansallisen ja paikallisen hyvinvointipolitiikan kohtaaminen

Maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoreettinen tulkintamalli (Kattilakoski & Rantamäki 2020)

Yhteenvetona

- Sosiaalinen kestävyys on monipolvinen ja monipuolinen käsite: samalla tavoite kuin keino tavoitteen saavuttamiseksi
- Sosiaalisesti kestävä hyvinvointi edellyttää muutosta sekä asenteiden että toimintakäytäntöjen tasoilla:
 - Hyvinvointitarpeiden uudenlainen määrittely
 - Hyvinvointipalveluiden moninaisten merkitysten tunnistaminen
 - Kokonaisvaltaisen lähestymistavan tuominen sektorikeskeisen ajattelun rinnalle
- Näkökulman vaihtaminen keskitetystä paikalliseen voisi auttaa tässä – näin palvelujärjestelmän kaikki tasot läpileikaten!

**Kiitos huomiostanne –
ajatukset, kysymykset ja
kommentit tervetulleita!**

